

278178

No. 1115

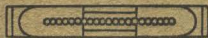
**ȘCOALA ROMÂNEASCĂ
DIN UNGARIA**

ÎN ANUL 1911

DE

DR. ONISIFOR GHIBU.

EXTRAS DIN „LUCEAFĂRUL“ NR. 6-9.

**BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU**

SIBIU.

TIPARUL LUI W. KRAFFT.
1912.

Prețul 50 bani.

C. 1. -

7107 738 77

ȘCOALA ROMÂNEASCĂ DIN UNGARIA

ÎN ANUL 1911

DE

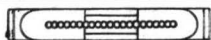
DR. ONISIFOR GHIBU.

==== EXTRAS DIN „LUCEAFĂRUL“ NR. 6-9. ====

Biblioteca Judeteana ASTRA

327216

SIBIIU.

TIPARUL LUI W. KRAFFT.

1912.

327216

I.

Articolul de lege XXVII din 1907 („legea lui Apponyi“) a sdruncinat atât de puternic școala românească de ambele confesiuni din Ungaria, încât ea nu s'a putut reculege nici până în ziua de astăzi.

Din trei părți au fost atacate prin această lege școalele noastre. Pe de o parte lipsa de cruțare a legii față de localurile școlare, cari nu „corespundeau“ pe deplin, pe de alta salariul urcat al învățătorilor au făcut ca, modestele noastre lăcașuri de cultură populară de până aci, prin multe locuri să nu se mai poată susține, mai ales după ce li s'au pus în coaste și alte școale, de concurență (școale comunale sau de stat). În chipul acesta dela 1907 până la 1911, s'au închis mai multe sute de școale românești, unele pentru totdeauna, altele pe timp nedeterminat. Într'un singur comitat — al Hunedoarei — s'au închis în acest interval 135 de școale românești, în locul cărora s'au ridicat câteva școale de stat și comunale — cele mai multe sate rămânând însă fără nici un fel de școală.

Pentru ridicarea școalelor la nivelul cerut de lege, pentru „salvarea“ lor, s'a făcut prin

unele locuri ce s'a putut. Unele consistorii au înființat „fonduri culturale“, din cari au dat multe ajutoare, altele s'au uitat aproape impasibile cum se sting smeritele luminițe de pe sate, fără ca cei mai apropiați să le sară în ajutor. Sufletul mare al providențialului boier basarabean Vasile Stroescu a alinat multe nevoi, e adevărat, dar prin multe părți interesul tuturor, și al celor mari și al celor mici, a fost atât de mic pentru școală, încât în urma lui n'a rămas decât jale și dărăpănare. Ținuturi întregi au rămas, în mare parte din vina noastră, cu totul depopulate de școale. N'a fost de vină însă la aceasta, desigur, numai sărăcia noastră și lipsa noastră de interes, ci și amestecul aproape brutal și abuziv al administrației, care țintește în toate chipurile la distrugerea școalelor noastre și la înlocuirea lor cu școale comunale și de stat, în cari să nu mai răsune limba românească. În multe părți românești abuzurile administrației au fost deadreptul revoltătoare. Ce e mai trist, e că nici glasurile de protestare împotriva acestor abuzuri n'au fost luate în considerare. În nenumărate cazuri s'a întâmplat, că s'a închis în mod volnic școala confesională românească pe motiv că localul nu corăspunde, pentruca peste câțva timp să

se deschidă școală comunală sau de stat în acelaș local, fără ca el să fi fost reparat măcar cât de puțin.

Se înțelege că atitudinea aceasta dușmănoasă prin multe locuri i-a făcut pe oameni să-și piardă încrederea în izbânda cauzei lor bune și să se lase, din nefericire, în voia întâmplării.

Acțiunea organelor administrative a distrus sute de școli în locul cărora n'a putut pune nimic, așa că astăzi avem sute de sate în cari nu există nici un fel de școală. În aceste locuri copiii cresc ca buruienile, neîngrijiți de nimeni. Unele autorități școlare confessionale (Sibiiu) au dispus ca în aceste sate preoțimea să instrueze tinerimea în cele religioase, și anume sau în localul vechei școli sau în biserică.

Motivele pentru cari autoritățile administrative au închis un mare număr de școli, au fost numai pretexte. Un deputat maghiar, Lévy Mihály, a spus cu ocazia discuției budgetului cultelor, că cele mai triste stări ale învățământului primar se găsesc tocmai în acele părți ale țerii, cari sunt locuite de Unguri. Dacă ar fi fost dreaptă măsura cu care s'a măsurat, trebuiau închise mai întâiu școlile acestea, — dacă peste tot se crede că

e vreo rațiune în aceea ca să închizi o școală, în loc s'o ajuți ca să se întărească sau s'o lași să lucreze cum poate, până una-alta.

Înainte de 1907 existau în Ungaria întreagă peste 3000 de școli populare confessionale românești.

La începutul anului 1911 numărul lor a scăzut la 2439. Dintre acestea se vor mai fi închis în cursul anului un număr oarecare, pe care, din cauza unei statistici centrale, nu-l cunoaștem. Viitorul celor mai multe dintre acestea nu e asigurat. Majoritatea absolută a lor dispun de local corăspunzător, dar n'au mijloace pentru acoperirea salariului învățătoresc. Fondurile parohiei nu pot suportă cheltuieli așa de mari, repartiția se face cu greu și se încassează și mai greu, „fondurile culturale“ ale diecezelor sunt foarte mici — căci în afară de slujbașii bisericii nu contribuiesc decât foarte puțini mireni, fruntași, sau oameni de rând —, iar statul dă și el cam anevoie. Unde inspectorii regești suprapun intereselor bunei educații pe acelea ale politice de maghiarizare, statul nu contribuie cu nici o lăscăie. El nu contribuie nici chiar atunci când i s'arată reaua credință a unor organe de ale lui și când, în plin parlament, i se documentează pur-

tarea vitregă față de noi. Eterna poveste:
Macht geht vor Recht!

A treia parte din care au fost atacate școalele noastre prin legea lui Apponyi, este însuș învățământul. Legea impune într'o școală cu un singur învățător 13 ore de limba maghiară pe săptămână și stabilește ca elevii nemaghiari să-și știe exprimă, după patru ani de școală, gândurile și simțămintele atât în graiu viu cât și în scris, la înțeles în limba maghiară. Pretensiunea din urmă e atât de exagerată încât însaș legea zice că, în privința ei, nu va cere socoteală decât după patru ani dela promulgare, adecă la 1911.

Pentru ajungerea scopurilor acestora s'a impus, între altele, și necesitatea unor noi Planuri de învățământ. Statul a dat însuș unul pentru școalele nemaghiare pe cari le ajută cu bani. Acest plan, care se restrânge la fixarea materiei din cinci obiecte de învățământ, a produs o foarte păgubitoare confuziune printre învățătorii ambelor confesiuni, întrucât i-a făcut să creadă că cele cinci obiecte trebuiesc propuse în limba maghiară. Confesiunile și-au făcut și ele planuri nouă (greco-catolicii la 1909, ortodoxii la 1911), așa că astăzi dispun toate de un plan.

anumit, în care au trebuit să facă loc și pretenșiunilor statului. Luptă multă a trebuit să se dea însă, mai ales în 1911, în contra greșitei și foarte păgubitoarei interpretări a legii cu privire la cele cinci obiecte. Toți inspectorii regești cereau propunerea exagerată a limbei maghiare la cinci obiecte, și învățătorii nu știau ce au de făcut, căci abia într'un târziu au primit îndrumările necesare. Cei mai mulți orbecă însă și azi, deși chestiunea s'a discutat pe larg și în revistele și ziarele noastre. Sunt și învățători cari și-au uitat că sunt Români și educatori români. Aceștia dau o exagerată atenție limbei maghiare în care ajung rezultate, la aparență „mulțumitoare“, dar uită cu totul limba română și celelalte materii cari privesc adevărata educație morală, intelectuală și fizică. Mai ales învățătorii cei slabi se fac luntre-punte pentru a putea câștiga grația inspectorilor; propun mai numai ungurește în scop de a îndulci mânia acelor de cari le atârână soarta, și în mod conștient calcă dispozițiile legii, numai să se mai poată susține câțva timp. Așa departe s'a ajuns în urma greșitului sistem inaugurat de politicianism, că astăzi „învățător-patriot bun“ înseamnă „pedagog și om slab“. Învățătorii cari sunt pedagogi

buni sunt, prin însuş, această calitate a lor, şi patrioţi buni şi n'au nevoie de brevaturi speciale de „buni patrioţi“.

Mai ales în dieceza Gherlei şi în Bihor stările şcolare sub acest raport sunt cu totul umilitoare şi ele ne dau o tristă icoană despre educaţia veacului al XX-lea în Ungaria. „Rătăcirile păgubitoare“ nu se vor putea curmă decât prin noi înşine; dela alţii nu putem aşteptă nimic!

Aceasta e situaţia creată de legea lui Apponyi, şi acestea sunt durerile cele mai mari de cari a pătimit şcoala şi în anul 1911.

Împotriva acestor stări s'au luat şi oarecari măsuri, sau, cel puţin s'a accentuat necesitatea unor măsuri de îndreptare. Aşa, după începutul făcut la Sibiiu în 1910, prin instituirea unui organ confesional special de inspecţie a şcoalelor, consistorul din Arad a hotărît crearea unui post de inspector şcolar diecezan, pentru angajarea căruia a şi publicat concurs. După primul concurs nu s'a găsit nimeni care să voiască a luă asupra sa greaua sarcină de inspector, şi acum se publică a doua oară concurs — să sperăm că cu mai bune rezultate. Necesitatea inspectorilor s'a accentuat foarte puternic şi în dieceza Gherlei

și a Blajului, ai căror învățători cer neconținut un inspector sau revizor, care să le fie de ajutor în multele lor încurcături de ordin didactic și educativ. Până acum nu s'au făcut alți pași. La Caransebeș, în lipsa unui inspector special, și-a luat asupra sa sarcina de a vizita școalele cât se poate de temeinic însuși P. S. S. părintele episcop Miron Cristea, care în tinerețe a fost însuși câțeva vreme învățător. În timpul din urmă P. S. S. a vizitat câteva școale din eparhie, petrecând și câte trei ceasuri într'o școală și dând îndrumări cât se poate de amănunțite învățătorilor și preoților cu privire la interpretarea legilor școlare și la gingașele probleme de educație. P. S. S. a alergat și la conferințele învățătorilor, nu atât pentru a le da binecuvântarea și a-i sfătuți, în termeni largi părintești, să iubească școala, ci pentru a le da îndrumări speciale cu privire la multe amănunte pe cari le interpretau greșit învățătorii.

La Sibiu pe terenul inspecției școalelor nu s'a putut face cât ar fi trebuit. Organul special de inspecție al consistorului, „coreferentul școlar“, numit fiind și profesor la Seminar, n'a putut să satisfacă pe deplin îndatoririlor legate de postul său. În locul lui consistorul

a exmis în cele mai amenințate părți ale arhidiecezei, câțiva comisari speciali, cari au căutat să facă lumină mai multă și să găsească mijloace de îmbunătățire a stărilor rele. De altfel sinodul arhidiecezan s'a ocupat serios de problema inspecției școalelor autorizând consistorul ca, pe lângă puterile actuale din resortul școlar al lui, să mai angajeze altele nouă, conform trebuințelor.

„Trebuințele” sunt, în acest punct, foarte mari. Conferința inspectorilor regești de școale, ținută în 1911, ne-a făcut să le înțelegem și mai bine.

II.

Între mijloacele pe cari le-a întrebuințat școala românească în anul 1911 pentru întărirea sa și pentru cultivarea poporului, trebuie să amintim în prima linie mijloacele de cultivare a înșiși învățătorilor. Între acestea cele mai însemnate sunt întrunirile lor anuale sau trilunare, în „conferințe” sau în „reuniuni”. În toate eparhiile, ortodoxe și unite, cu excepția Sibiului, învățătorii sunt organizați în reuniuni. Cei din arhidieceza Sibiului au avut și ei, până la 1898, reuniuni; de atunci încoace ei formează numai „cercuri conferențiare”. În fiecare an reuniunile se întrunesc

în „adunări generale“, iar despărțămintele acestora în conferințe anuale sau trilunare, unde se face un folositor schimb de vederi și unde se învață, adeseori, foarte mult. Un neajuns al acestor întocmiri e munca puțin sistematică pe care o dezvoltă. Dacă s'ar da din centrele bisericești-școlare îndrumări de ordin mai superior, ele ar putea lucra cu mare folos și ar putea determina învățătoria spre o muncă superioară celei de până acum. Autorităților școlare li se poate băga cu tot dreptul vina, că s'au ținut departe de problema aceasta însemnată a „desăvârșirii ulterioare“ a învățătorilor.

Conferințele din arhidieceza ortodoxă a Transilvaniei, cari țin câte două zile consecutive, au fost organizate, în ce privește programul lor de muncă, pe alte baze în 1911. În locul mulțimii de probleme foarte variate, cari alcătuiau până aci programele diferitelor conferințe, consistorul a pus în conferințele tuturor tractelor una și aceeași problemă în discuție, rămânând să continue pe viitor în acelaș chip. În anul trecut s'a discutat „Problema învățământului religios în școalele populare“, în legătură cu noul „Plan de învățământ“ și pe baza unui pro-

gram, lucrat până în amănunte de consistor. Această organizare s'a afirmat bine; ea a fost adoptată, cuvânt de cuvânt, încă în 1911, de către conferințele din dieceza ortodoxă a Orăzii-mari și pentru viitor, și de „Reuniunea învățătorilor gr.-cat. din arhidieceza de Alba-lulia — Făgăraș“.

În programul conferințelor consistorul a mai pus încă două puncte: „Dare de seamă despre activitatea extrașcolară a fiecărui învățător“ și „Dare de seamă despre mișcarea literară-pedagogică la Români în anul școlar 1910/11“.

Problema primă, pusă de consistor încă în programul din 1910 al conferințelor, a fost îmbrățișată cu destulă căldură de către învățători — mai ales de către cei buni, — și ea e într'o favorabilă desvoltare. Această problemă a fost viu discutată și în presă și ea cucerește pe zi ce merge teren la învățătorimea din țara întreagă.

Problema a doua, deși punct greu și cu totul nou în programul conferințelor, s'a validat de asemeni destul de bine. În unele protopopiate s'au prezentat lucrări demne de luarea aminte a orișicui, cari lucrări aruncă o lumină asupra mișcării pedagogice românești din ultimul an. În special trebuie amin-

tită lucrarea d-lui Pompiliu Dan din Zernești, care lucrare a apărut și în broșură (Brașov, Tip. A. Mureșanu, 1911, 78 pag., 50 bani). Prin menținerea sistematică a acestui punct în programele conferințelor viitoare, se va ajunge ca învățătorii să cunoască mai de aproape problemele curente pedagogice și să se ocupe de ele mai intensiv decât până acum. Aceasta cu atât mai mult — și mai ușor — cu cât în 1911 în fiecare din cele 34 de protopopiate ale arhidiecezei s'a înființat câte o „Bibliotecă pedagogică tractuală“, care se susține din cotizațiile învățătorilor și din venituri extraordinare — și cari vor avea să țină pas cu tot ce apare mai de seamă pe terenul pedagogiei la noi.

În unele protopopiate ale arhidiecezei Sibiiului se țin și conferințe trilunare. Până acum s'a afirmat mai bine tractul Săliștii, în care și aceste conferințe sunt foarte animate.

Adunările generale ale reuniunilor s'au ținut și ele în anul 1911 la un nivel remarcabil. La Arad a avut un rol activ și d-l profesor Dr. Petru Pipoș, care a ținut o disertațiune foarte amănunțită despre Dr. Wilhelm Rein, profesor la Universitatea din Jena și mare pedagog, iar la Blaj d-l pro-

fesor Dr. Ioan Rațiu, cunoscutul cercetător al trecutului nostru cultural, a ținut o disertație despre „Învățătorii noștri în trecut și în prezent“. Reuniunea învățătorilor sălăgeni și-a serbat jubileul de 40 de ani de existență. Cu acest prilej secretarul acestei reuniuni, d-l Simion Oros, a edat și un „Memorial jubilar“ în care arată fazele prin cari a trecut această reuniune. Memorialul e un document destul de trist despre școala română din părțile nordice ale Ardealului. După ce însuș e scris într'o limbă românească slabă, el ne descopere între altele că biblioteca reuniunii, care ar fi să fie un izvor de lumină pentru luminătorii satelor, e foarte săracă și fără nici o valoare, — ceea ce, după un trecut de 40 de ani de sigur că e regretabil.

Încolo conferințele despărțămintelor reuniunilor, conferințe cari țin câte o singură zi, au desbătut cele mai variate chestiuni — și nu totdeauna cu răgazul cuvenit. Dărilor de seamă cari se fac despre ele prin ziare și reviste sunt, de obicei, atât de sumare și de goale încât nu-ți dau posibilitatea de a-ți face o icoană reală despre ele.

În mai multe conferințe s'a accentuat în anul acesta importanța și necesitatea mo-

nografiiilor școlare, pe cari ar trebui să le scrie învățătorii. S'au dat, în „Transilvania“ din Sibiu și în „Foaia școlastică“ din Blaj, și indigetări cum să se alcătuească aceste prețioase contribuții la istoria școlilor noastre. În „Transilvania“ s'au și publicat mai multe monografii, — altele sunt în curs de publicare.

Tot în anul acesta s'au făcut pași și pentru înființarea câte unui muzeu școlar la Sibiu și la Blaj.

În ce privește mijloacele întrebuintate de școală pentru cultivarea poporului, ca mijloace nouă trebuie să amintesc serbarea hramului școlii, introdusă în toate școlile din arhidieceza ortodoxă a Transilvaniei. Consistorul a dat anume ordin ca fiecare școală să-și aleagă un patron al său (hram) cu prilejul sărbătoririi căruia să organizeze câte o serbare religioasă-culturală în scopul de a contribui la educația religioasă și națională a poporului, de a deșteptă în el mai multă dragoste pentru școală și de a-l determina și spre jertfe materiale pentru asta.

O altă inovație, introdusă în cele două arhidieceze la intervenirea „Societății pentru protecțiunea animalelor“ din Budapesta, e

„serbarea pasărilor și a pomilor“ care se va ține în fiecare an de către fiecare școală în scopul de a deșteptă interesul moral, estetic și economic față de pasări și față de pomi. În legătură cu excursiile de primăvară aceste serbări, dacă vor fi bine organizate, vor aduce frumoase foloase și spirituale și materiale, pe seama poporului nostru. — În anul acesta elevii câtorva școale au făcut excursiuni de studii, cari au durat mai multe zile. Așa d. e. elevii dela școala din Feldioara și din Codlea au făcut excursii până la Sibiu și în împrejurimi. Începutul acesta e demn de toată lauda și încurajarea. Excursiile fac ca elevii să aprofundeze prin intuiție proprie multe din lucrurile învățate și să câștige îndemnuri și orientări nouă. Îmbucurător e și progresul pe care l-au făcut, în 1911, cantinele școlare, atât de necesare. În Bănat s’au înființat vreo două cantine, — în arhidieceza ortodoxă transilvană consistorul a dat o circulară amănunțită în chestiune. În urma acesteia în unele locuri s’au făcut începuturi promițătoare.

Tot în anul acesta s’a purces și în ce privește cooperativele școlare dela idei la fapte. Regretatul profesor seminarial din Sibiu, Aurel Bratu († Maiu, 1911) a avut

o fericită inspirație când a arătat, într'o broșurică, însemnătatea și felul de organizare a cooperativelor școlare. Broșura a pătruns în cercurile învățătoarești și, într'un număr de școale s'au și introdus aceste instituții foarte potrivite pentru a-i da poporului, cât se poate de timpuriu, cunoștințe practice și, în acelaș timp, și o educație morală. Cooperativele școlare sunt în desvoltare. La Sibiiu, unde pe lângă preparandia ortodoxă există o „Librărie cooperativă“, întemeiată de A. Bratu, chestiunea cooperativelor școlare a fost luată în mână de însuș consistorul arhidiecezan.

Acestea sunt câteva din lucrurile nouă ale anului 1911.

Ar mai trebui câteva cuvinte și despre învățătorii noștri. Numărul învățătorilor scade neconținut, parte în urma pensionării, parte în urma retragerii de pe terenul atât de ingrat al școlii urgisite de atâția dușmani. Mulți învățători părăsesc cariera dăscălească fiindcă nu posed destul de bine limba maghiară, din care cauză au continue ciocniri cu inspectorii, și mulți mărturisesc că nu mai pot duce greutatea cele multe și mari impuse de planurile cele nouă de învățământ. Apoi, goana după învățători pe mo-

tive politice, îi amărește deasemenea pe mulți și-i face să se apuce de alte îndeletniciri (din 148 de cazuri disciplinare în contra învățătorilor, puse la cale în 1910 de inspectori și tranșate de d-l ministru al instrucției, 72 au fost denunțări împotriva învățătorilor gr.-or., 42 gr.-cat., 18 învățători dela școale comunale, 5 rom.-cat. și 1 unitar). În urmarea acestora multe școale rămân fără învățători. Dacă am avea o statistică bună, am putea constata că cel puțin 150—200 de școale ne stau închise din lipsă de învățători. Pe de altă parte la preparandii afluența e din an în an tot mai mică. Vin elemente puține și nu tocmai din cele mai bune. Sinodul arhidiecezan ortodox din Transilvania a luat măsuri ca să se creeze 20 de burse de câte 150 cor. pentru pedagogi, — dar nici acest mijloc n'a avut, deocamdată, rezultatele așteptate.

E de sperat că, după ce se va constata și prin practică ceea ce s'a susținut de nenumărate ori în teorie, că anume legea lui Apponyi e absolut imposibilă de executat, și după ce școala își va relua munca ei pozitivă pe baza principiilor pedagogiei adevărate, starea aceasta va înceta și ea dela sine și carierii de educatori se vor dedica iarăș destule elemente bune.

III.

Între cauzele, cari au împiedecat și în anul 1911 activitatea în școală, au mai fost pe lângă cele amintite și altele.

Cercetarea neregulată a școalei din partea elevilor e o piedecă ce s'a accentuat totdeauna în școala noastră. Părinții nu-și trimit bucuros copiii la școală, iar organele administrative cari, pe baza legii, ar trebui să aplice vinovaților pedeapsa, nu se achită de această datorie a lor. Prin multe părți, în urma acestei atitudini indulgente și detestabile a organelor amintite și în urma împrejurării, că cei mai mulți nu înțeleg rostul școalei, oamenii își trimit copiii mai bucuros cu vitele la câmp decât la școală.

Față de absențele dela școalele comunale și de stat organele administrative sunt mai conștiincioase. În puținele locuri unde ele dovedesc o atitudine corectă și față de ale noastre, (ca d. e. în cercul pretorial al Săliștii) treburile școlare merg, relativ, bine. În aceste locuri poporul a ajuns să înțeleagă însemnătatea școalei și să facă față de ea bucuros, ceea ce trebuie.

O altă piedecă o formează manualele de școală, cari se schimbă neconținut, în urma deselor interziceri din partea ministerului de

instrucție. În ultimul an au fost interzise o serie întreagă de cărți cari au fost întrebuințate cu folos decenii întregi și cari, în edițiile lor mai nouă, corespundeau trebuințelor.

O altă piedecă o constituie lipsa materialului intuitiv în școalele noastre. Și în anul 1911 au mai fost o mulțime de școale cari n'aveau rechizitele școlare necesare. Majoritatea școalelor n'au dispus nici de câte o grădină școlară unde copiii să poată vedea și învăța cum se cultivă pomii, legumele și florile. Învățământul a fost în cele mai multe locuri numai teoretic, — lipsit deci de o condiție cu totul esențială.

O altă piedecă e regretabilul raport care se întâlnește între mulți învățători și între preoții din satul lor. În satele în cari s'a încuibat dihonnia între acești doi factori ai vieții noastre, școala arareori face progresul care între împrejurări normale ar fi posibil. Nu mai vorbim de influența pe care o au astfel de stări asupra poporului însuș, căruia i se predică una și i se dovedește prin conducători — alta.

Neînțelegerile acestea iau uneori proporții cu totul păgubitoare.

În unele sate s'au manifestat mari neînțelegeri între învățător și între popor. În

multe din aceste cazuri vina a fost a învățătorilor. Pe deoparte acești învățători nu atingeau nivelul cerut din punct de vedere pedagogic, — nu dovedeau în școală nici un rezultat care să-l mulțumească pe popor — pe de alta ei formulau față de biserici pretențiuni bănești exagerate, cari nu stăteau în raport cu puterile susținătorilor de școală și cari, în multe cazuri, nu erau nici legale. Ciocnirile, din aceste cauze, între popor și învățători au fost uneori foarte grave. În unele cazuri poporul și-a făcut singur dreptate, ducându-l pe învățătorul slab, dar încăpăținat, la sapă de lemn.

Dar dacă e adevărat că unii învățători au forțat în acest punct prea mult lucrul, trebuie să recunoaștem și aceea că nici poporul n'a fost în toate locurile destul de însuflețit pentru școala confesională și n'a jertfit atâta cât ar fi trebuit. Și aceasta însă în cele mai multe locuri din cauza conducătorilor locali, din trecut și din prezent.

Mizeriile de natura aceasta au fost foarte dese în ultimul an, — conflictele din cauza salariului și a banilor de locuință s'au răspândit ca o pecingine. În unele locuri ele s'au terminat cu închiderea școalei pe un timp oarecare sau pentru totdeauna și cu

înlocuirea ei cu o școală de stat sau comunală!

În ce le privește pe acestea din urmă, deși legea prevede ca în școlile de stat cercetate de naționalități limba de propunere să fie a naționalității respective, nici în trecut și nici în anul din urmă, limba românească n'a fost admisă în nici o singură școală de stat. În ce privește limba de propunere în școlile comunale, pe aceasta are dreptul să o hotărască comuna politică. Și cu toate acestea în toate școlile comunale ridicate în ultimii ani printre Români, limba de propunere e exclusiv cea maghiară. Organele administrative au știut influență în toate cazurile reprezentanțele comunale, ca să decreteze ca limbă de propunere o alta decât aceea a poporului. Vina pentru aceasta e în toate cazurile a conducătorilor noștri, cari sau nu și-au cunoscut drepturile, sau nu și le-au știut apăra până la sfârșit. Abuzurile făcute de organele administrative ar fi trebuit neapărat arătate de cătră deputații noștri în parlament, pentruca ele să poată fi curmate după cuviință și pentruca vinovații să-și ia pedeapsa.

Atât în școlile primare de stat cât și comunale singur învățământul religios s'a făcut în românește. Ordonanța lui Apponyi cu pri-

vire la maghiarizarea instrucției religioase, nu s'a executat în școalele primare. Cateheții acestor școale — cu toții preoți — au luat și ei parte activă la conferențele învățătorești din 1911, în cari s'a desbătut învățământul religios. O atitudine cu totul ostilă în ce privește învățământul religios a observat față de elevii români ortodoxi numai liceul reformat din Orăștie, care nu vrea să admită întrebuițarea limbei liturgice ca limbă de propunere. Autoritățile bisericești ortodoxe n'au putut face abatere dela tradiție și dela punctul de vedere legal — și așa conflictul iscat pe această temă încă în 1909, s'a continuat și în 1911. Elevii români greco-catolici ai acestui liceu învață religia în ungurește, împreună cu romano-catolicii.

De încheiere a acestor considerații relative la învățământul primar în anul 1911, mai trebuie amintit că împotriva ordinațiunei ministerului de instrucție cu privire la scrierea numelui de familie al elevilor cu ortografie ungurească, consistoriile noastre au „remonstrat“. Tot astfel au remonstrat și împotriva unei a doua ordinațiuni care dispune ca manualele din toate obiectele de învățământ pentru toate școalele confesionale, să ceară

aprobarea ministrului, câtă vreme legea lui Apponyi o cere aceasta numai pentru manualele din limba maghiară, Aritmetică, Geografie, Istorie și Constituție —, și și aceasta numai pentru școlile cari au ajutor dela stat.

Și în sfârșit — o pagină tristă.

În anul 1911 au trecut la cele eterne câțiva bărbați de școală foarte apreciați, și anume: Dr. Petru Șpan, cunoscutul reprezentant al școlii pedagogice Herbart-Zilleriane la Români, Aurel Bratu, însuflețitul anteluptător al cooperativelor școlare și al abstenenței dela băuturile alcoolice, și Nicolae Vătășan, un bun naturalist, toți trei profesori la seminarul din Sibiu și toți oameni destul de tineri.

IV.

Trecând dela școlile primare la celelalte grade de școli, ne vom opri mai întâi la seminarii (inclusiv preparandiile).

În sinodul arhidiecezan din Sibiu s'a discutat, în urma unei propuneri a însuși I. P. S. mitropolitului, chestia ridicării unui nou local pe seama seminarului. D-1 Oct. Goga a expus amănunțit starea actuală a seminarului din punct de vedere igienic și pedagogic și necesitatea absolută a unui nou

local și a începerii unei colecte de bani în scopul zidirii lui. S'a hotărât ca în sesiunea din 1912 să i se prezinte sinodului două planuri amănunțite de seminarii, rămânând ca sinodul să se pronunțe apoi pentru unul din ele și să se înceapă zidirea.

Seminarul din Sibiiu și-a serbat în luna lui Septemvrie jubileul de o sută de ani dela înființarea lui. Serbarea centenară a fost prea modestă, în comparație cu marile foloase pe cari le-a adus această școală timp de o sută de ani pe seama poporului nostru, și cu marile spirite cari au lucrat între zidurile lui pentru luminarea poporului prin biserică și școală. (Între profesorii acestui seminar au fost și Gheorghe Lazăr, pedagogul Ioan Popescu și mulți alții.)

Din prilejul centenarului a apărut monografia institutului, scrisă de directorul Dr. Eusebiu Roșca. Ea conține multe date interesante.

La Caransebeș P. S. S. episcopul Miron a arătat într'o circulară foarte realistă starea seminarului de acolo și urgenta lipsă a unui local nou pe seama lui. În acelaș timp a început și o colectă pentru acest scop, contribuind însuș cu suma de 5000 cor. Colecta aceasta s'a început și s'a continuat până

acum cu frumoase rezultate. Trebuie să se fi strâns la o sută de mii de coroane.

În Gherla situația e așa de disperată încât profesorii dela seminar și dela preparandie nu s'au mai putut reține de a nu arăta, printr'o scrisoare publicată în ziare, imposibilitatea în care sunt puși de a lucra sub orice raport. Nu numai că nu există un local potrivit, dar și lefurile profesorilor sunt atât de derizorii, încât constitue unul dintre cele mai triste documente istorice-culturale ale epocii noastre.

Prin moartea episcopului Ioan Szabó și prin venirea în fruntea eparhiei a P. S. S. episcopului Dr. Vasile Hossu, de sigur că această situație se va schimba spre mai bine.

În 1911 au fost expuse mai ales preparandiile românești la fluctuațiuni nefavorabile. Profesorii acestor școale n'au un salariu după care să poată trăi, iar forurile bisericesti-scolare nu dispun de mijloace pentru a le asigura o existență cinstită. Între astfel de împrejurări s'a făcut apel la Stat, care s'a declarat aplicat a le întregi și lor salarele întocmai ca profesorilor dela școalele similare ungurești, dacă consistoriile vor primi ca în preparandii să se propuie pe viitor câteva studii în limba maghiară. Bineînțeles că o astfel

de propunere a fost respinsă, rămânând ca să se găsească alte izvoare de sanare a răului.

Tot în acest an a edat ministerul un nou „Plan de învățământ“ pentru preparandiile de stat, obligând în acelaș timp și preparandiile confesionale să-și potrivească planurile după acesta. Prin această nouă măsură, munca preparandiilor se îngreuiază atât de mult, încât e imposibil ca elevii să iese din școală cu pregătirea reclamată de trebuințele poporului pe care vor avea să-l crească. Mai adăogând la aceasta și condamnabilul început de a înzestră preparandiile noastre cu manuale traduse, cuvânt de cuvânt, din ungurește (operă sprijinită și moralicește și materialicește de ministerul de instrucție), ne putem face o icoană despre munca pe care o vor putea desfășură de aici încolo aceste școli.

Un moment demn de înregistrat e că, în 1911, preparandia din Sibiiu a dat pentru întâia oară absolvenți ai unui curs de patru ani (până aci preparandia eră numai de trei ani).

În ce privește gimnaziile n'avem nimic deosebit de înregistrat, în afară de înființarea internatului de băieți de pe lângă liceul român din Brașov. Acest internat se va inaugura la toamnă. El răspunde unei mari

necesități și, dacă întreținerea în el n'ar fi atât de scumpă (700 cor. pe an), el ar putea să aducă înlesniri mari tocmai acelor care sunt mai avizați la ajutor, adică băieților săraci.

La Brad chestiunea ridicării unui local nou și a completării la opt clase a liceului, cu toată hotărârea sinodului arhidiecezan din 1910, stagnează. Ea s'a înfundat în ministerul de instrucție, care tot zăbovește de a aproba planul de clădire și care refuză ajutorul material cerut, deși, pentru școalele secundare ale compatrioților noștri Sași, a dat în anii din urmă peste un milion de coroane.

Dintre bărbații cari au răspândit lumină de pe catedrele gimnaziilor noastre au trecut, în 1911, la cele eterne doi inși: directorul liceului din Beiuș Vasile Dumbrovă, un om harnic, și Paul Budiu, profesorul de grecește dela Brașov.

Rămâne mai mult de zis despre școalele noastre de fete. La Sibiu s'a serbat, în Iunie 1911, jubileul de 25 de ani al școalei de fete a „Asociațiunii“. Din acest prilej a apărut și istoricul acestui institut (de directorul Dr. Vasile Bologna), care a dat neamului românesc de pretutindenea mai multe sute de elemente bune, — la tot cazul cu

mult mai bune decât acelea cari și-au făcut educația în școale străine, dela noi sau din străinătate.

Îmbucurător e ceea ce s'a făcut la *Arad*, unde, în sfârșit, s'a hotărât soarta școalei de fete atât de multă vreme expusă fluctuațiilor nepriincioase. După darul de 100.000 cor. al d-lui Vasile Stroescu și după munca depusă de „Reuniunea femeilor din Arad și jur“ s'a putut asigura suma necesară pentru ridicarea unui local frumos, în stil românesc, și s'a putut lua și hotărârea de a se începe cât mai curând lucrarea. Școala s'a pus sub egida Consistorului din Arad — un lucru foarte cuminste. La toamnă școala va fi gata; în ea elementul românesc din Ungaria, Bănat și Bihor găsește un puternic izvor de cultură națională.

În 1910 s'a discutat cu destul interes chestia organizării profesorilor noștri secundari. Când s'a trecut dela teorie la fapte — lucrul s'a poticnit și a rămas câțeva vreme baltă. Cu timpul lumea s'a convins că de o „organizare“ propriu zisă a profesorilor români din Ungaria nu poate fi vorba, întrucât organele statului, cari recunosc numai școale confessionale, n'ar îngădui o organizare pe baze naționale.

Deci ideea „organizării“ s'a luat dela ordinea zilei. În locul ei s'a agitat, în 1911, chestiunea lărgirii cadrelor secțiilor științifice ale „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“, în forma aceea ca în secția școlară să fie luați ca membrii corespondenți toți profesorii noștri secundari. Adunarea generală a „Asociațiunii“, ținută la Blaj, a admis modificarea statutelor cu privire la numărul membrilor corespondenți ai secțiilor, — și prin urmare posibilitatea unei concentrări a profesorilor e dată. Ea e și pe cale de a se face.

Ar mai rămâne de spus ceva despre școlile profesionale de fete de cari avem, durere, prea puține. Atât școala de industrie casnică din Sibiu cât și cea din Orăștie, ambele susținute de „Reuniuni de femei“, s'au instalat în 1911, în localuri nouă, confortabile, în cari e posibilă o lucrare mai intensivă și mai sistematică. În Sibiu această școală e în legătură cu o școală de menaj, față de care deasemeni se manifestă un interes frumos.

De încheiere trebuie să se mai facă amintire despre încercările de a ridica pe seama tinerimei universitare române din Cluj un

Cămin studentesc. Și la acest lucru găsim inima și mâna largă a d-lui V. Stroescu, care, înduioșat de un admirabil articol al d-lui O. Goga sub titlul: „Copiii nimă-nui“ a donat pe seama unei instituții de ocrotire a tinerimei universitare din Cluj suma de 10.000 cor. Chestiunea „Căminului studentesc“ s'a discutat viu în sânul comitetului „Asociațiunei“, și e speranță că ea se va rezolvi în mod favorabil.

*

Cari sunt concluziile cari s'ar putea trage pentru viitor din toate aceste constatări asupra școalei române în 1911?

Am văzut că în multe privințe progresăm, dar a trebuit să înregistrăm și anumite regrese. Am văzut că progresul l-am realizat numai prin noi înșine și am văzut că și unele cauze ale regresului trebuiesc căutate tot în noi înșine. Înlăturarea multor piedeci nu atârnă de noi, dar piedeci, la urma urmelor, se găsesc în calea tuturor lucrurilor bune din lumea asta, și pentru aceea ele tot izbutesc.

Mântuirea să n'o așteptăm dela nimeni în afară de noi. Între împrejurările noastre dela alții ne vin numai piedecile.

De acelaș autor:

1. *Limba nouălor cărți bisericești*. Sibiiu, 1905. Prețul 1 cor.
2. *O călătorie prin Alsacia-Lorena. — Țara și școlile ei*. București, 1909. Prețul 75 bani.
3. *Ziaristica bisericească la Români*. Sibiiu, 1910. Prețul 2 cor.
4. *Der moderne Utraquismus oder die Zweisprachigkeit in der Volksschule*. (În colecția „Pädagogisches Magazin“, Nr. 414). Langensalza, 1910. Prețul 1 marcă 60 pfenigi (2 cor.).
5. *Câteva probleme de-ale școlii românești din Ardeal*. Iași, 1910. Prețul 50 bani.
6. *Cercetări privitoare la situația învățământului nostru primar și la educația populară*. Sibiiu, 1911. Prețul 1 cor.
7. *Despre educație*. Sibiiu, 1911. Prețul 50 fil.

